

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 1412 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-mayda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

“Zavur kollektor suvlarining kimyoviy tarkibi tahlili va ularni tozalash zarurati (Qoraqalpog‘iston Respublikasi misolida)”.....	20
Kungiratbay Sharipov, Ma‘ruf Nurmanov	
Forming demand and stimulating sales in Uzbekistan.....	26
Musayeva Shoirazimovna	
Членство в ВТО как драйвер развития: взгляд Узбекистана через призму опыта Вьетнама и Казахстана.....	30
Ж.Я.Нуриллаев	
Mamlakatimizda tizimli ahamiyatga molik banklarni aniqlash tartibi va ularning bank tizimi moliyaviy barqarorligiga ta’siri tahlili.....	37
Xolmamatov Farhodjon Kubaevich	
O‘zbekiston respublikasida aholi bandligini ta’minlashdagi dolzarb masalalar	44
Ibragimov Elmurod Gulboynor o‘g‘li	
O‘zbekiston respublikasida elektr energiyasi ta’minoti hajmini yalpi ichki mahsulot hajmiga ta’sirini ekonometrik tahlil qilish.....	48
Fayziyev Rabim Alikulovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining xizmat turlarini takomillashtirish amaliyoti	60
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Qishloq xo‘jaligi kooperativi boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o‘ziga xos xususiyatlari	67
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari umumiy hajmini prognozlashda ekonometrik modellar (yillik)	72
Qodirov Farxod Amirovich, Bo‘ribaeva Qundiz Muratbaevna	
Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari.....	77
Mahamatova Maftuna	
Xufiyona va yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili o‘zbekiston miqyosida.....	83
Koshanov Abdimurat Azat uli	
Soliq tizimini barqarorligini belgilovchi omillar tahlili.....	87
Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	
Mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash omillari.....	92
Soatova Nodira Boboxanovna	
Bank infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi va resurslar bazasi shakllanishi: nazariy asoslar va texnologik yondashuvlar.....	97
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich, Jumayev Muzaffar Mahmud o‘g‘li	
Ichki auditning transformatsion potentsiali: tahliliy amallarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish.....	102
Misirov Akbarali Pardaboyevich, Ismoilov Asadbek Abdusamat o‘g‘li	
Xorijiy mamlakatlarda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo‘llari.....	110
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	
Yashil moliya – iqtisodiy rivojlanish mexanizmi sifatida	117
Nodir Xidirov G‘iyosaliyevich	
Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning likvidiligi va moliyaviy barqarorligini ta’minlashning xorij tajribasi va uning amaliy ahamiyati	122
Bauyetdinov M.J.	
Теоретические подходы к определениям агрессий социально - экономической и политической стабильности государства как фактор повышения рекреационных потребностей	128
Алимова Райхона Баходировна	
Innovatsion ta’lim texnologiyalari asosida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirish.....	139
Komilov Umidjon Normurod o‘g‘li, Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi	

Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish manbalari	143
Nematulloev Suxrob Sobirovich	
“Sibir daryolarining burilishi” loyahasining tarixiy va retrospektiv tahlili	153
Mahmudov Nosir Mahmudovich	
Sarguzasht turizmini rivojlanishi va sarguzasht turlarda turistlarning xavfsizligini ta'minlashda instruktor-gidlarning roli	159
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
Scientific-theoretical foundations of the use of ict in ensuring management efficiency and security in enterprises	165
Khalilov Bekzod Akhmatovich	
Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari.....	171
Mirtursunova Dinara Anvarovna	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini joriy etishni takomillashtirish yo'llari.....	175
Tangriyev Izzat Raxmatullayevich	
Qashqadaryo viloyatida eko va etno turizmni rivojlantirishning istiqbollari va iqtisodiy samaradorligi.....	181
Erkayeva Barno, Xushvaqto'v Ramziddin	
O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasini takomillashtirish	186
Nodirov Azizxon Asrorovich	
Global energiya noaniqligining o'zgaruvchanligi ekonomertik modellari	192
Be'zod Qo'ziboev	
Экоцифра: цифровизация МСП для зеленого устойчивого роста	197
С.С. Убаева	
Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish va ekologik toza hududni yo'lga qo'yishning ahamiyati	201
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Statistika fanining shakllanish bosqichlari va rivojlanish tendensiyalari.....	206
Nabixodjaev Abbas Abdupattahovich, Umarova Mukaddas Abbasovna	
Hududlarning atmosferaga chiqaradigan zararli chiqindilar miqdorini sanoat mahsulotiga nisbati bo'yicha tahlili	210
Baqoyev Husan Nuriddinovich	
Qayta tiklanadigan vodorod narxlari strategiyasini o'rganish: xarajat noaniqliklarini bartaraf etish	216
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Qishloq xo'jaligini “yashil” iqtisodiyot asosida rivojlantirishga o'tishning zarurligi va mohiyati	221
Yoldoshev Mutalib Ibrohimovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda “yashil investitsiyalar” dan foydalanishning xorij tajribalari	225
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna, Rustamova Nasiba Arslanovna	
Ijtimoiy iqtisodiy ehtiyojlar va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni.....	230
Raxmonova Feruza Musaqulovna	
Oliy ta'lim xizmatlarini ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni.....	234
Mirzaxajeva Shaxzoda Shuxratovna	
Tijorat banklari muammoli kreditlarining likvidlikka ta'siri.....	240
Karshiyev Adham Anvarovich	
Kichik firmalarning raqobatbardoshligini oshirishning nazariy metodologik jihatlari.....	245
Ruzmetov Davron Ibrogimovich, Aliyev Maqsudbek Erkinovich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatlari.....	251
Talapova Nargiza Baxriddinovna	
“Deviant xulq-atvorli o'smirlarning ijtimoiy moslashuvining psixologik xususiyatlari”	255
Saidbekova Feruza Anvarbek qizi	
Aholi daromadlarini diversifikatsiya qilishda davlat siyosatining roli va imkoniyatlari	258
Nutfullayev Shohrux Mexli o'g'li, Qurbanov Ulug'bek Erkinovich	

Анализ показателей развития зелёной химии по всему миру и в узбекистане за последние десять лет.....	262
Фозилова Фирангиза Комиловна	
Tijorat banklarining o'zbekiston respublikasi iqtisodiyotiga ta'siri.....	270
Masharipov Rasulbek Jo'rabekovich	
Biznes birlashuvda buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish yo'nalishlari.....	273
Hamroyeva Zuhra Amiral qizi, Xayitboyeva Laylo Oybekovna, Mirzarayimov Sardorbek Ravshanovich	
O'zbekiston respublikasida pul-kredit siyosatining maqsadi.....	277
Adilov Zuxriddin Marip o'g'li	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining ishlab chiqarish va bozorlararo aloqalarining statistik o'zgarish tendensiyalari.....	281
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
Iqtisodiy bilimlarni shakllanishi va rivojlanishi.....	286
Po'latov Abdulloh Xolxo'jayevich	
Теоретические основы эффективного управления финансовыми ресурсами предприятий с государственной долей (на примере узбекистана).....	291
Ахмедов Дилшод Турсункулович	
Robototexnika asoslari va maktab ta'limida qo'llanilishi.....	298
Tuxliyev Muslimbek Sherzod o'g'li	
Sun'iy intellektlar yordamida o'quvchilarni hayotiy faoliyat ko'nikmasini shakllantirishi.....	303
Mirxasilova Zulfiya Kochkarovna, Abdurahmanova Ozoda Djo'rayevna, Kurbanov Azimjon Jo'raboy o'g'li	
Levi tengsizligi uchun A.N. Kolmogorov teoremlari.....	316
Saypiddinov Shukrullo Sadrdinovich, Baxramov Rustamjon Qambarali o'g'li	
Rivojlanayotgan mamlakatlar bank tizimida raqamli moliyaviy texnologiyalarni joriy etish afzalliklari.....	320
Xodjimamedov Akmal Ashurovich, Umedov Abdullo Umedovich	
O'zbekiston respublikasining mdh mamlakatlari bilan tashqi savdo faoliyati tahlili: o'zgarish tendensiyalari va istiqbollari.....	326
Ilyosov Asrorjon Axrorjon o'g'li, Abdullaev Alisher Maxmudovich, Tuxtasinova Muxayyo Mirzasultonovna	
Elektron tijoratni rivojlantirishning xorij tajribasi.....	330
Madieva Zuxra Iskandarbekovna	
Inson resurslarini o'rganishning asosiy yondashuvlari: mohiyat-ta'rifiy tahlil.....	336
Bakirov Qobiljon Mamatusupovich	
Bandlikni ta'minlashda davlat tomonidan institutsional muhit yaratishning roli.....	340
Dilorom Tojiboyeva, Umida Ravshanovna Anvarova	
Mamlakatimizda islom moliyasini rivojlantirish maqsad va choralari.....	346
Xoliyorov Xomid Boynazarovich	
Разработка экспертной системы для оценки финансового состояния предприятия.....	352
Tajibayeva Kizlargul Ajiniyazovna	
Farg'ona vodiysi viloyatlarida kichik biznes ko'rsatkichlarining o'zgarishi: panel regressiya tahlili.....	362
Tojiyeva Muhabbatxon Mansurjon qizi	
O'zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni hisoblashdagi asosiy muammolar va ularning yechimlari.....	368
Farmonov Ilhomjon Iqboljon o'g'li	
Xorijiy tajriba asosida korxonalar innovatsion faolligini boshqarishni takomillashtirish.....	374
Hakimova Nozimaxon Sobirjon qizi	
Mahalliy davlat hokimiyati organlarida milliy kadrlar zaxirasini shakllantirish.....	380
G'aniev Elyor Sobirjonovich	
O'zbekistonda sirkulyar iqtisodiyotga o'tishning ahamiyati.....	386
Mirzayev Muzaffar Maxmudovich	
The role of international investments in greening and ecological rehabilitation of the aral sea region.....	392
Osmanova Feruza Bazarbaevna	
“Зеленое направление” совершенствования бухгалтерского учета.....	397
Ибрагимов Гайратжон Артикович	

Xarajatlarni kelib chiqish joylari va javobgarlik markazlari bo'yicha hisobga olishni takomillashtirish.....	403
Xamidova S.Ya.	
Mintaqalarni iqtisodiy rivojlantirishning metodologik asoslari va ularni takomillashtirish.....	409
Toshaliyeva Saodat Toxirovna	
O'zbekistonda kichik turar joy biznesini rivojlantirishda xorijiy tajribalar	414
Yo'ldashev Bekzodjon Sherzodjon o'g'li	
Tijorat banklarida davlat maqsadli dasturlarini moliyalashtirish yuzasidan ilmiy-nazariy qarashlar.....	419
Shodiyev Shuhrat Sunnat o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing strategiyalaridan foydalanishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	426
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Risk management in commercial banks, methodological approaches and practical implementation	433
Baymuratova Zina Aqilbekovna, Jarilkapova Naubaxar Paraxat qizi	
The impact of competition on economic growth: evidence from uzbekistan's automotive industry.....	439
Saydaliyeva Dilrabo Baxriddin qizi	
Raqamli texnologiyalarning oliy talim xizmatlarini rivojlantirishdagi o'rni.....	444
Mirzaxadjayeva Shahzoda Shuxratovna	
Развитие производства сельскохозяйственной продукции путем развития цифровых технологий.....	450
Юсупов Мухиддин Соатович	
Tijorat banklarida loyihaviy moliyalashtirish risklarini boshqarish amaliyotini takomillashtirish.....	457
Berdiyev Akram O'ktamovich	
Iqtisodiy tarmoqlarni soliqqa tortish orqali investitsiya loyihalarini rivojlantirish.....	463
Sharipov Eldor Salohiddin o'g'li	
Iqtisodiyotda investitsiya va kredit salohiyatini bank faoliyatiga ta'siri.....	468
Ergashova Nilufar Sobirovna	
Qurilish materiallari sanoati korxonalarining raqobatbardoshlik salohiyatini boshqarishni takomillashtirish.....	473
Tashmukhamedova Karima Samatovna	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari va istiqbollari.....	479
Kurbanova Mohinur Xabib qizi	
Xalqaro sayohat lug'ati va uning shakllanishi.....	487
Abduaxadova Zilola Djamoliddinovna	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va uni o'zbekiston respublikasi hisob tizimini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati.....	492
Quvvatov G'olibjon Baxtiyor o'g'li	
Kooperatsiyalarning tutgan o'rni va ahamiyati.....	501
Mirzayev Musurmon Umidullayevich, Ziyadullayev Ilhom Narkobilovich	
Использование методов математического моделирования при внедрении коммерческих автоматических систем	505
Курбанова Рахима, Ахмедов Мехрожон	
Tijorat banklari kapitalidagi davlat ulushini kamaytirish yo'llari.....	511
Vasiyev Alisher Samiyevich	
Механизмы трансформации неформального сектора в официальную экономику на основе финансовых инструментов.....	515
Кошанов Абдимурат Азат ули, Муртазаев Шахрух Коньсжайлиевич	
The impact of tourism on the economy of Uzbekistan	519
Xaydarova Marjona, Muxamedboyeva Muxlisa, Umarov Kamron, Usmanova Aziza	
Mintaqada gastroturizm rivojlanishining iqtisodiy asoslari va zamonaviy tendensiyalari.....	525
Masharipova Manzura Alimbayevna	

Tikuv-trikotaj korxonalari brend jozibadorligini oshirishning ilmiy-nazariy jihatlari.....	535
O'rinov Akmaljon Axmadjonovich	
Bank tizimida hisobotlarni avtomatlashtirish texnologiyalari	542
Sodiqov Sanjar Saydullo o'g'li	
Engineering programs in Uzbekistan on the verge of fifth industrial revolution.....	547
Khasan Khankeldiyev	
Aksiyadorlik jamiyatlarining boshqaruvini yaxshilashda korporativ madaniyatning ahamiyati.....	551
Akramova Nazokat Israilovna	
Tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy taraqqiyotdagi o'rni	562
Amonov Mehridin Oromiddinovich	
O'zbekiston sanoat tarmoqlarida kooperatsiya asosida tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni mahalliyashtirish tizimini takomillashtirish yo'llari.....	572
Xalilova Sevaraxon Alijon qizi	
Moliyaviy barqarorlikning asosiy ko'rsatkichlari va ularning tahlili.....	578
Urmanbekova Iroda Farxodovna	
Tijorat banklarining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rnini tahlil qilish	583
Kilicheva F.B., Mengnorov A.A., Bozorova O.R.	
Bog'dorchilik tarmog'ida klasterlarni joriy qilishda yevropa tajribasini qo'llash imkoniyatlari	591
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
To'qimachilik klasterlarini boshqarishda xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	598
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Barriers to tourism infrastructure development in uzbekistan: a critical analysis	605
Sarvinoz Shodmonova	
Xalqaro bozorda qishloq xo'jaligi mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirish	609
Mengnorov Almardon Abdirahmonovich	
O'zbekiston respublikasida infratuzilma loyihalarini amalga oshirishdagi risklarni boshqarish.....	620
Yusupova Zilola Ismoiljon qizi	
Korxonaning iqtisodiy barqarorligiga erishishning zamonaviy tendensiyalari.....	626
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Qishloq joylari maishiy xizmat ko'rsatish sohasida axborot resurslaridan samarali foydalanish.....	631
Xamdamiy Eldor Toshtemirovich	
Meva-sabzavotlar eksportida transport koridorlari va vositalarini tanlash xususiyatlari.....	636
Yusupov Muxiddin Soatovich	
Рынок рабочей силы в узбекистане и ее воспроизводство	644
Шакиров Амали Улугбекович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Деньги и их функции в экономике.....	650
Мурадиллаев Мансур Мехроживич, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Развитие сельского хозяйства в узбекистане.....	654
Махмудов Алишер Мухтарович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Инвестиции и инновации в химической промышленности узбекистана: современные тенденции и перспективы.....	658
Хусаинов Равшан Рахимович, Султанходжаев Аманулла Асадуллаевич	
Tijorat banklari aktivlarini boshqarishni takomillashtirish.....	666
Mardonova Shoxsanam Bahodirovna	
Definition of agritourism as a multifunctional development in rural areas.....	672
Aktamov Olimjon Abdugani ugli	
Kameral soliq tekshiruvda smart texnologiyalarini ma'lumotlarini soliq organlarining ma'lumotlar bazasida shakllanishi	680
Qurbonov Muxiddin Abdullaevich	
Проблемы регулирования государственно-частного партнерства и рекомендации по их решению (на примере безработицы в республике узбекистан).....	687
С.Э. Холмуратов	
Автоматизация аудиторских процедур с использованием искусственного интеллекта.....	692
Ходжарахманова Назира Бахтияр кизи	
Past karbonli iqtisodiyotga o'tish zaruriyati va uning omillari.....	701
Valiyev Axliddin Aropitdinovich	

Yengil sanoatda zamonaviy tikuv mashina-kichik robotlarning mexanizmlarini mukammallashtirish	705
Sirojova Muxabbat Sodiq qizi, Kurbanov Fazliddin Aminovich	
Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortish tizimining institutsional va iqtisodiy asoslari	710
Kuzieva Nargiza Ramazanovna, Bobomuratova Manzura Panji qizi	
Foyda solig'i bo'yicha bo'nak to'lovlarni to'lash tartibi	717
Yangieva N.S.	
Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini soliqlar vositasi qo'llab-quvvatlashning amaldagi holati	722
Turanboyev Boburjon Qodirjon o'g'li	
Motivation, goal-setting, and organizational performance: a case study from uzbekistan's chemical industry	726
Mamataliev Anvar Ergashevich, Bobur Urinov	
Применение искусственного интеллекта при организации налогового администрирования узбекистана	733
Н.А. Артиков	
Ayollar tadbirkorligini rivojlantirish zaruriyatini keltirib chiqaruvchi omillar	737
Sharofiddinova Gulnoza Iloxomjonovna	
Raqamli texnologiyalarning tijorat banklari samaradorligiga ta'siri	745
Maksudov Avazbek Ulug'bek o'g'li	
Suv tanqisligi sharoitida yashil iqtisodiyotni rivojlantirish asoslari	750
Qosimov Maxamatjon Sulaymanovich	
Rivojlanayotgan iqtisodiyotda raqamli va raqamli bo'lmagan korxonalar tahlili	761
Raxmonov Nodirjon Raxmonjon o'g'li	
Aholining o'rtacha umr ko'rish yoshini o'zgarishi sharoitida keksalarning ijtimoiy ta'minotiga xavflarning ortishi	767
Toyirov Shohboz Ziyodullo o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida moliyaviy nazorat samaradorligini ta'minlash ichki nazorat xizmatlari	773
Xaydarov Baxrom Xolmuradovich	
Moliya bozorida xususiy banklar faolligini ta'minlash istiqbollari	777
Abduqahhorov Asilbek Ahror o'g'li	
Budjet daromadlari ijrosini ta'minlashda soliqlar hisobi va tahlilining ahamiyati	782
Abdullaev Abror Bozarboevich	
Aholi daromadini oshirish yo'llari	803
Shadmanov Baxodir Sherkulovich	
Tourism and regional identity in Uzbekistan: balancing heritage and development	808
Raximova Nilufar Aminovna, Abdukholikova Farida Erkinjon qizi	
O'zbekiston sanoat korxonalarining fond bozorida ishtiroki tahlil va muammolari	815
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
O'zbekistonda davlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyalashtirish va amalga oshirish tahlili	823
Karabaev Sanjar Abdusamatovich	
Globalashuv sharoitida milliy korxonalarining eksport salohiyatini boshqarish masalalari	832
Qodirov Humoyun Tolibjon o'g'li	
Бизнес-планирование и прогнозирование деятельности организации	836
Алимов Бехзоджон Наврузжонович	
Farg'ona vodiysida ekoturizm – kambag'allikka qarshi kurashning yangi imkoniyatlari	840
Soliyeva Nilufar Muxtorjon qizi	
Aholi turmush darajasi baholash bo'yicha dasturiy ta'minot ishlab chiqishda horij tajribasini o'rganish	844
Tursunov Farxod Baxodir o'g'li	
Mintaqa aholi turmush farovonligiga ta'sir qiluvchi omillar tasnifini ishlab chiqish	848
Xodjaniazov Shohruh Yuldashovich	
Xususiy oliy ta'lim muassasalari menejmentining nazariy jihatlar va o'ziga xos xususiyatlari	856
Karimov Ulug'bek Usmonovich	
Infratuzilma va bozor infratuzilmasi tushunchalarining nazariy tavsifi	861
G'aniyev Botir Baxtiyorovich	

Повышение инвестиционной привлекательности – важное условие повышения конкурентоспособности предприятий.....	865
Каримова Дилафруз Садирдин кизи	
Yevropa ittifoqi davlatlari tijorat banklarining soliq to'lovlarini amalga oshirish tartibi	870
Komolov Odiljon Sayfidinovich	
Boshqaruvda innovatsiyalarni hisobga olgan holda agrokorxonalarni davlat tomonidan rag'batlantirishning zamonaviy yondashuvlari	878
Shaniyazova Zamira	
Практические аспекты применения статистических методов контроля качества на предприятиях.....	883
Усманов Илхом Ачилович, Усманов Фарзод Шохрухович	
Yashil iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy o'sishning yangi paradigmalarini shakllantirish: nazariy asoslar va amaliy talqinlar.....	891
Alimova Guzal Abduxakimovna	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini faoliyati samaradorlik ko'rsatkichlarining nazariy va metodologik tahlili	895
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li	
Kutubxonalarda raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes-modellarni ishlab chiqish.....	900
Ernaqulov Sunnatillo Nurali o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri sug'urtalash operatsiyalari bo'yicha xarajatlarni xalqaro standartlar asosida hisob va hisobotda aks ettirish uslubiyatini takomillashtirish	905
X.A.Raximov	
Kameral soliq tekshiruvida smart texnologiyalarini ma'lumotlarini soliq organlarining ma'lumotlar bazasida shakllanishi.....	910
Ergashev Uyg'un Jabborovich	
Obligatsiya moliya bozori instrumenti sifatida, milliy obligatsiyalar bozori	916
Avezov Ibrohim Ixomovich, Yaxshiboyev Jahongir Abdualimovich	
Barqaror rivojlanish doirasida ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv (ESG) ko'rsatkichlarining yashil texnologiyalar innovatsiyasiga ta'sirini baholash.....	921
Meliqo'zieva Dilrabo Muxitdin qizi	
Yashil iqtisodiyot – barqaror taraqqiyotga olib boruvchi yo'l.....	925
Xalilova Aziza Rustamovna	
Научно-теоретические основы экономической и эколого-экономической эффективности предприятий горнодобывающей промышленности.....	930
Раматов Зафарбек Жуманиязович	
Xitoyda eksport faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari.....	938
D.E.Qarshiev	
Kichik sanoat zonalarida investitsion jozibadorlikni oshirishni investitsion faollikka ta'siri.....	943
Mannapova Shaxnoza Elshodovna	
Mahalla institutining samaradorligi tahlili: so'rovnomaga yondashuvi	947
Bahriddinov Viqorjon Akbar o'g'li	
Формирование человеческого капитала в условиях демографических изменений: опыт и перспективы для узбекистана.....	955
Дониерова Фотимабону Алишер кизи	
Farmasevtika kompaniyalari raqobatbardoshligini oshirishda marketing strategiyalaridan foydalanish yo'nalishlari	962
Вахромбек Бобоjonov	
“Hududlarda sug'urtaga bo'lgan talabning ekonometrik tahlili” bekberganova mohira ravshonbekovna	967
O'zbekiston Milliy universiteti	
O'zbekiston va xalqaro amaliyotda raqamli marketing vositalaridan foydalanish: muammolar va yechimlar	973
Uzoqova Dilnoza Yusuf qizi	
Условия эксплуатации и экологическая безопасность автотранспортной системы на основе энергосберегающих технологий	978
Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
O'zbekiston tibbiyot muassasalarida moliyaviy resurslardan foydalanishda xorijiy tajribalarni qo'llash.....	982
Elmurodov G'ayratjon Abdumurodovich	

Buxgalteriya hisobining samaradorligini oshirish yo'llarida zamonaviy yondashuvlar va innovatsiyalar	987
Sattorov Mirjahon	
Особенности маркетинговых стратегий в условиях ограниченных ресурсов и узкой потребительской аудитории	991
Дебердиев Анвар	
DEbitorlik va kreditorlik qarzlari auditini rejalashtirish masalalari.....	995
Tulovov Erkinjon To'liqin o'g'li, Ibragimova Iroda Rashid qizi	
Инвестиционная программа узбекистана по привлечению иностранных инвестиций	1000
Камилова Наргиза Абдукажоровна, Бекмуратов Шухрат Даулетмуратович	
Turistik mahsulotni shakllantirishda turistlar hayoti xavfsizligini ta'minlash.....	1005
Raxmonov Siyovush Turob o'g'li	
Uglerodsiz energiyaga o'tishda o'zbekistonning yashil strategiya yo'l xaritasining integratsiyasi va ta'siri.....	1011
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Цифровая устойчивость регионов: применение аналитики больших данных для оценки и управления экологическими рисками	1016
Маликов Шохрух Шокирович, Камалов Шухрат Камалович	
Разработка риск-ориентированной модели внутреннего контроля предприятия на этапе планирования налогов в условиях дистанционного налогового мониторинга	1024
Галеева Н.Н., Э.А.Халикова, Абдусаломова Гулчеҳра Мирзо қизи	
Анализ результатов инструментальных методов исследований у детей с врожденными пороками сердца	1029
Мухаммадиева Лола Атамурадovна	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda monetar omillardan samarali foydalanish yo'nalishlari.....	1036
Uskenbaeva Dilnoza Voxodir qizi	
Факторы повышения эффективности управления в государственном секторе.....	1043
Махмудова Севара Улугбековна	
Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarning yangi tizimi sharoitida soliq nazorati	1048
Rajabbaeva Dildora Zakirovna, Aripova Aziza Alisherovna	
Boshqaruv jarayonlarini tashkil etishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	1053
Jo'rayeva Niginaxonim Xursand qizi	
Jahonda eksportni qo'llab-quvvatlash amaliyoti.....	1057
Xudoynazarov Sherzod Ismoilovich	
Raqamli moliyaviy texnologiyalarni korxonada darajasida joriy etish orqali moliyaviy barqarorlikka erishish strategiyasi	1063
Soibov Nozimbek Faxridin o'g'li	
Применение методов PMBOK в управлении рисками проектов	1070
Гулираъно Носирова Абдулазиз қизи	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda aholi farovonligining o'rni va ahamiyati	1073
Bobaev Isroiljon Abdinabievich	
Вопросы инновационных инвестиций в контексте международной экономической интеграции	1078
Шарипов Бахтиёр Михлибаевич	
Yashil iqtisodiyotga o'tishning nazariy va amaliy jihatlari hamda tendensiyalari.....	1083
Samiyev Abdurashid Qaxramonovich, Shermuxammedov Begzodjon Usmonovich	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar samaradorligini ta'minlash yo'llari.....	1087
Nazarov Qilich Xolmuradovich	
Improving the organizational and economic mechanisms for the development of tourism in the republic of karakalpakstan	1092
Tleumuratov Baxadir Genjemuratovich	
O'zbekistonda tumanlar barqaror iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash yo'llari (Surxondaryo viloyati misolida).....	1097
Qosimova Nodira Saidovna	
Innovatsion iqtisodiyotni shakllantirishning asosi sifatida innovatsiyalar.....	1102
Azizova Maliha Farrux qizi	

Влияние инвестиций на инновационное развитие и повышение конкурентоспособности экономики узбекистана	1106
Максудова Шахзода	
Возможности снижения затрат на логистику за счет цифровых технологий.....	1112
Олимова Бахора Шухратовна	
Yashil texnologiyalar va ularning iqtisodiy tizimga ta'siri.....	1116
Sultonov Omon Juma o'g'li	
Iqtisodiy o'sishning makroiqtisodiy faktorlari va ularning ta'siri	1121
Zuvaydullaev Nematullo Oybek o'g'li	
Роль управления производством в условиях модернизации экономики.....	1125
Гулов Мухтор Очилович	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida sun'iy intellekt texnologiyalarining o'rni va ahamiyati	1129
To'rayev Shavkat Shuxratovich	
Роль цифрового маркетинга в продвижении туристических направлений.....	1136
Муродова Наргиза Уткировна	
Развитие финансовых рынков в странах снг: проблемы и перспективы.....	1140
Рузиев Зафар Икрамович, Каримов Ислон Ураз угли	
Современные инструменты продвижения бренда в условиях цифровой экономики.....	1145
Темирова Феруза Сагдуллаевна	
"Raqamli asrda axborot xavfsizligi: it texnologiyalar bilan xavfsizlikni ta'minlash yo'llari"	1149
Sherzod Rajabov	
Государственное регулирование инвестиционной деятельности: проблемы и направления совершенствования.....	1152
Шухрат Турсунов, Икромов Хасан Зафарович	
Economic incentives and barriers to sustainable transition in agribusiness: a comparative study of organic and conventional farming systems	1157
Mubina Toirova	
Цифровая трансформация банковской системы узбекистана: анализ внедрения fintech-решений в государственных банках	1162
Абдурахимова Дилора Каримовна	
Ta'lim muassasalaridagi ba'zi jihatlar	1167
A'zam Qutbiddin A'zam-zoda	
Klasterlar hisob siyosatida boshqaruv hisobining metodologik asoslari.....	1173
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Egri soliqlarning mohiyati, genezisi va rivojlanish tendensiyalariga oid nazariy munozaralar xususida	1179
Shodiyev Olimjon Abduraxmonovich	
Ekologik mehmonhona faoliyatini rejalashtirish maqsadlari va vazifalari	1186
Abidova Dilfuza Igamberdievna	
Investitsiya loyihalarining iqtisodiy va moliyaviy samaradorligini oshirish istiqbollari.....	1200
Jo'rabekova Xumora Muzaffar qizi, Saidov Rasul Boltabayevich	
O'zbekistonda nodavlat notijorat tashkilotlarini moliyalashtirish manbalarining tahlili.....	1204
Aliyev Arslon Salom o'g'li	
O'zbekistonda turizm sohasining iqtisodiy ko'rsatkichlarini statistik tahlil qilish.....	1213
Jumanova Zilola Tuychiyevna	
Xorijiy davlatlarda boylik solig'i va uning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati.....	1219
Ruziyev G'anisher Usarovich	
Yer fondi va undan samarali foydalanishning nazariy asoslari (Samarqand viloyati misolida).....	1225
Xoshimova Sevara Bahromovna	
Iqtisodiy-ekologik tizimlarni boshqarishga ta'sir etuvchi omillarning ilmiy asoslari	1229
Kuldoshev Asliddin Tursunovich	
Влияние финтех-услуг на финансовую инклюзию в сельских регионах узбекистана.....	1236
Абдурахимова Дилора Каримовна	
Surxondaryo viloyati sanoat sohasining asosiy ko'rsatkichlari tahlili.....	1240
Kuvanchiyeva Mehriniso Davlyatgeldi qizi	
A critical evaluation of strategic management's role in promoting sustainable development in Uzbekistan	1245
Ismatova Mahliyo	

O'zbekistonda turizm xizmatlari eksportini oshirishda zamonaviy infratuzilma va texnologiyalarning integratsiyasi.....	1251
Akmal Bakhromov	
Trends and reforms of corporate governance in state-owned enterprises.....	1257
F.Djalilov	
Переоценка долгосрочных активов в нефтегазовой промышленности и определение финансового результата от переоценки.....	1269
Махкамова Саида Гайратова	
Oziq-ovqat mahsulotlari korxonalarini integratsiyalashuv jarayonlarini boshqarish samaradorligini oshirish.....	1275
Xojiev Ibroxim Ikramovich	
Sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim shartlari.....	1280
Allanazarova B.K.	
P2P lending and crowdfunding as alternative sources of financing for small business in Uzbekistan.....	1286
Abdurakhimova Dilara Karimovna	
O'zbekistonda soliq nazoratining huquqiy va tashkiliy asoslarini takomillashtirish yo'llari.....	1290
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Oymatova Gulnur Mirjamolovna	
Applications of hyperbolic geometry in physics and biology.....	1295
Khaknazarova Khurshidabonu Kenjaevna, Otakulova Rukhshona Akram kizi	
O'zbekiston temir yo'llari tizimining transformatsiyasi: modernizatsiya, raqamlashtirish va qayta tuzilish yo'nalishlari.....	1301
Nasrullayev Nurbek Baxtiyarovich	
The role of tourist product diversification in sustainable tourism development.....	1305
Raxmonov Shuxrat Shavkatovich, Alimova Mashhura Toirxonovna	
Temiryo'l transporti turi tavsifi.....	1310
Shodmonbekova Nodira Kamoljon qizi	
Namangan viloyatining turizm salohiyatini rivojlantirish istiqbollari: Hududiy raqobatbardoshlik va innovatsion yondashuvlar.....	1314
Khusniddin Egamnazarov	
Kiberxavfsizlik: it infratuzilmasini himoya qilishning zamonaviy usullari.....	1321
D. Sh. Usmanbayev	
Mahalliy budjetlar daromad bazasini tahlili.....	1325
Qurbonov Nuriddin Ro'ziqulovich	
Развитие цифровых финансовых услуги в банковской системе Республики Узбекистан.....	1333
Абдурахманова Матлуба Махамадаминовна	
Avariya rejimlarida kichik yuklamali elektr ta'minoti tizimlarining kabel izolyatsiyasi monitoringini avtomatlashtirishning zamonaviy yondashuvlari.....	1339
Mirzoyev Narzulla Nuriddinovich, Mamatqulov Toyir Chorshanbiyevich	
Analysis of increasing the speed of information exchange between the control interface and execution mechanisms in emergency mode in intelligent systems.....	1346
Azizbek Yusupbekov Nodirbekovich, Husniddin Esonov Mamarasul o'g'lu Assistant	
Sa'noat korxonalari va mexatron robotlarni optimal avtomatlashtirish va boshqarishda sun'iy intellektning ahamiyati.....	1351
Karabayev Ibragim Turdiyevich, Esonov Husniddin Mamarasul o'g'li, Abdullayeva Saodat Mengbayevna, Mamatqulov Toir Chorshanbiyevich	
Korxonaning moliyaviy holatini baholashda zamonaviy tahlil uslublarining qo'llanilishi.....	1355
Usmanova Nasiba Akbarjonovna, Suleymanova Asel Armanovna	
Xizmat ko'satish sohasida xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar va raqamli texnologiyalarning ahamiyati.....	1360
Mirzayeva Shirin Nodirovna	
Rekreatsiya turizmi va sog'lomlashtirish xizmatlari integratsiyasi.....	1365
Shaymanova Nigora Yusupovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini rivojlantirishda ba'zi iqtisodiy yondashuvlarning nazariy jihatlari.....	1369
Iskandarova D.B.	
Yashil (eko) investitsiyalarni tijorat banklari orqali moliyalashtirish.....	1373
Kamilova Iroda Xusniddinovna	

Improvement of inventory accounting audit based on international standards	1378
Ovlayev Suhrob Temur o'g'li, Yo'lchiyev Oybek Ulug'bek o'g'li, Normo'minova Dilorom Umar qizi, Avlayeva Oybachin Olim qizi	
Artificial intelligence systems for assessing creditworthiness	1382
Mardonova Durdonax Yaxshiboy qizi	
B2B bozorini rivojlantirishda raqamli marketing texnologiyalaridan foydalanishni takomillashtirish	1387
Samadov Askarjon Nishonovich	
Tech-driven growth and the economy of the future: brics-t in the society 5.0 paradigm	1395
Kaldibayev Nurlan Alimjanovich, Sagdullayeva Gulnora Botirovna, Durmanov, Akmal Shaimardanovich	
O'zbekistonda tabiiy resuslardan olinadigan rentaning yaimdagi ulushiga tanlab olingan o'zgaruvchilar ta'siri tahlili	1404
Tursunov Husnidin, Ibragimov Hasan	

Аннотация: Целью данного исследования является анализ факторов, влияющих на долю совокупной природной ренты в ВВП Узбекистана. В исследовании рассматривается влияние трех основных независимых переменных – ВВП на душу населения (в постоянных долларах США 2015 года), выработка электроэнергии из возобновляемых источников, кроме гидроэнергетики (кВт·ч), и эффективность правительства (в процентах) – на использование природных ресурсов. Эконометрический анализ временных рядов, основанный на данных Всемирного банка, определяет роль экономического развития, производства чистой энергии и качества управления в рациональном использовании ресурсов. Результаты исследования дают практические рекомендации по обеспечению устойчивости и разработке эффективной политики в ресурсозависимой экономике Узбекистана.

Ключевые слова: Природные ресурсы, индекс эффективности правительства, выработка электроэнергии, возобновляемые ресурсы, ВВП на душу населения.

KIRISH

Tabiiy resurslar har qanday mamlakat iqtisodiy rivojlanishining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Neft, gaz, ko'mir, foydali qazilmalar, shuningdek, yer, suv va boshqa tabiiy boyliklar asosan eksport daromadlarini shakllantirish, sanoat tarmoqlarini rivojlantirish hamda infratuzilmani modernizatsiya qilishda katta ahamiyatga ega. Biroq, tabiiy resurslarga boy mamlakatlarning iqtisodiy o'sishi har doim ham uzoq muddatli barqaror rivojlanish bilan bog'liq bo'lavermaydi. Ilmiy adabiyotlarda bu holat "resurs la'nati" (resource curse) yoki "Hollandiya kasalligi" (Dutch disease) atamali bilan tavsiflanadi. Mazkur holat shuni anglatadiki, tabiiy resurslarga haddan ziyod tayanish ishlab chiqarish diversifikatsiyasi, texnologik rivojlanish va institutsional samaradorlik kabi jihatlarning sustlashuviga olib kelishi mumkin.

O'zbekiston ham tabiiy resurslarga boy davlatlar qatoriga kiradi. Mamlakat hududida turli xil foydali qazilmalar, energiya resurslari va qazilma boyliklar mavjud bo'lib, ular iqtisodiyotning turli tarmoqlarida faol foydalaniladi. Ayni vaqtda, resurslardan foydalanishning iqtisodiy samaradorligini oshirish, ularni qayta ishlash darajasini ko'tarish, va eng asosiysi, tabiiy resurslar hisobidan olinadigan rentani ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka yo'naltirish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan. Shu sababli, tabiiy resurslarning iqtisodiyotdagi o'rni va ular asosidagi daromadlar oqimini tahlil qilish, ularning harakatlantiruvchi omillarini aniqlash bugungi kunning dolzarb ilmiy-ijtimoiy masalalaridan biridir.

Mazkur tadqiqotda tabiiy resurslardan olinadigan umumiy renta ulushi (YaIMga nisbatan foizda) bog'liq o'zgaruvchi sifatida tanlangan. Tadqiqot ushbu ko'rsatkichga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan bir nechta muhim omillarni tahlil qiladi. Jumladan, aholi jon boshiga yalpi ichki mahsulot (doimiy 2015 AQSH dollarida) iqtisodiy rivojlanish darajasini ifodalaydi va resurslardan foydalanish samaradorligi bilan uzviy bog'liqdir. Qayta tiklanadigan manbalardan elektr energiyasi ishlab chiqarish (gidroenergetikadan tashqari) ko'rsatkichi esa iqtisodiyotda ekologik barqarorlik va diversifikatsiyaga intilish darajasini ko'rsatadi. Hukumat samaradorligi indikatorining tadqiqotga kiritilishi esa resurslar ustidan nazorat, boshqaruv sifati va institutsional taraqqiyotning resurs rentasiga ta'sirini o'rganishga xizmat qiladi.

Tadqiqotda Jahon bankining ochiq ma'lumotlar bazasi asosida 2000–2022 yillar oralig'idagi statistik ko'rsatkichlar tahlil qilinadi. Ekonometrik model orqali mustaqil o'zgaruvchilarning tabiiy resurs rentasiga ta'siri empirik baholanadi. Ushbu tadqiqotdan olinadigan natijalar O'zbekistonning tabiiy resurslarga asoslangan iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish, toza energiyadan foydalanishni kengaytirish va institutsional islohotlarni jadallashtirish bo'yicha siyosiy qarorlar ishlab chiqishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qilishi kutilmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tabiiy resurslardan foydalanish va ularning iqtisodiy o'sish jarayonidagi o'rni ko'plab tadqiqotchilar tomonidan turli nazariy va empirik yondashuvlar orqali o'rganilgan. Tabiiy resurslar iqtisodiyotga salmoqli daromad keltirishi mumkin bo'lsa-da, bu resurslarga haddan ortiq tayanish uzoq muddatli barqaror rivojlanishga to'sqinlik qilishi mumkinligi "resurs la'nati" [1] deb ataluvchi konsepsiyada keng yoritilgan. Ushbu nazariyaga ko'ra, resurslarga boy mamlakatlarda iqtisodiy o'sish sur'atlari nisbatan past bo'lishi mumkin, chunki resurs daromadlari boshqa sektorlar raqobatbardoshligini pasaytiradi va hukumatlar islohotlarga kamroq moyil bo'ladi.

GDP per capita yoki aholi jon boshiga yalpi ichki mahsulot tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ba'zi tadqiqotlar [2] shuni ko'rsatadiki, yuqori daromadli davlatlar resurs rentasini barqaror iqtisodiy rivojlanishga yo'naltirishga ko'proq qodir. Shu bilan birga, kam daromadli yoki rivojlanayotgan davlatlarda resurslar ko'pincha budjet defitsitini qoplash yoki qisqa muddatli ehtiyojlarga yo'naltiriladi, bu esa uzoq muddatli o'sishga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

So'nggi yillarda qayta tiklanuvchi energiya manbalarining tabiiy resurslarga bo'lgan tayanishni kamaytirishdagi o'rni ham keng tahlil qilinmoqda. Chel & Kaushik [3] qayta tiklanuvchi energiya texnologiyalarini rivojlantirish nafaqat ekologik muammolarni kamaytirishini, balki iqtisodiy diversifikatsiya orqali tabiiy resurslarga qaramlikni pasaytirishini ta'kidlaydi. Sovacool [4] esa qayta tiklanuvchi energiya va resurs rentasi o'rtasidagi bog'liqlikni empiric asosda o'rganib, bu turdagi energiyaning salohiyatli ijobiy ta'sirlarini ko'rsatgan.

Hukumat samaradorligi ham resurslar samarali boshqarilishi va ularning iqtisodiy ta'sirini belgilovchi muhim institutsional omil hisoblanadi. Kaufmann va Kraay [5] tomonidan ishlab chiqilgan World Governance Indicators (WGI) tizimi orqali davlat boshqaruvining turli jihatlarini, jumladan, hukumat samaradorligi (government effectiveness), korrupsiyaga qarshi kurashish, qonun ustuvorligi kabi indikatorlar baholanadi. Mehlum [6] va Robinson [7] o'z tadqiqotlarida shuni aniqlashdiki, faqat kuchli institutlarga ega mamlakatlarga tabiiy resurslardan uzoq muddatli foyda olishi mumkin. Aks holda, resurs rentasi korrupsiya va siyosiy beqarorlikni kuchaytirishi ehtimoli ortadi [8], [9].

Mazkur adabiyotlar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, tabiiy resurslardan olinadigan rentaga turli omillar – iqtisodiy daromad darajasi, energiya ishlab chiqarishning tarkibi va davlat boshqaruvi sifati – kompleks ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston kontekstida ushbu omillarning o'zaro ta'sirini empirik jihatdan o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham egadir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda O'zbekiston iqtisodiyotida tabiiy resurslardan olinadigan rentaning YaIMga nisbatan ulushiga ta'sir etuvchi omillar empirik jihatdan tahlil qilindi. Bunda asosiy bog'liq o'zgaruvchi sifatida "Tabiiy resurslar rentasi (YaIMga nisbatan foizda)" qabul qilindi. Mustaqil o'zgaruvchilar sifatida esa quyidagilar tanlandi:

Aholi jon boshiga YaIM (USD, doimiy 2015 yil) – iqtisodiy rivojlanish darajasining asosiy ko'rsatkichi;
Hukumat samaradorligi – davlat boshqaruvi sifatining indekslangan ko'rsatkichi (foiz sifatida ifodalangan);

Qayta tiklanadigan manbalardan elektr energiyasi ishlab chiqarish (kVt/soat) – ekologik toza energiya ishlab chiqarish darajasi.

3.1 Ma'lumotlar manbai

Tahlil uchun 2002–2021 yillar oralig'idagi kvartal ko'rinishidagi ma'lumotlar foydalanildi. Barcha ma'lumotlar Jahon bankining bazalaridan olindi. Ushbu manbalar ishonchli va xalqaro miqyosda qabul qilingan statistik mezonlarga mos keladi.

3.2 Model spetsifikatsiyasi

Tadqiqot doirasida quyidagi ko'p omilli chiziqli regressiya modeli baholandi:

(1)

bu yerda:

tabiiy_resurs – tabiiy resurslarning YaIMga nisbatan ulushi (foizda),

hukumat – hukumat samaradorligi ko'rsatkichi,

YaIM_jon_boshiga – aholi jon boshiga YaIM,

elektr – qayta tiklanuvchi manbalardan elektr ishlab chiqarish,

ε – xatolik,

t – vaqt.

Model OLS (Oddiy Eng Kichik Kvadratlar) usuli yordamida baholandi. Baholash Stata dasturi orqali amalga oshirildi.

3.3 Diagnostik testlar

Regressiya natijalarining ishonchligini ta'minlash maqsadida quyidagi diagnostik tekshiruvlar o'tkazildi:

Shapiro-Wilk testi yordamida qoldiq xatoliklarning normal taqsimlanganligi tekshirildi;

Multikolinearlik ehtimoli korrelyatsion matritsa va VIF ko'rsatkichlari orqali nazorat qilindi;

Heteroskedastiklik mavjudligini aniqlash uchun Breusch-Pagan testi o'tkazildi (natijalar natija bo'limida muhokama qilinadi).

3.4 Chegaraviy holatlar

Model bo'yicha 80 ta kuzatuv (yil) mavjud bo'lib, uchta mustaqil o'zgaruvchiga ega. Natijalarga ko'ra, modelning umumiy izohlayotgan dispersiya darajasi $R^2 = 0.4878$ (ya'ni 48.78%) bo'lib, bu modelning o'rtacha darajada izohlayotganligini bildiradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Quyidagi juftlik scatterplot grafikasi tadqiqotda ishtirok etgan o'zgaruvchilar: tabiiy resurslardan olinadigan renta (YaIMga nisbatan foizda), hukumat samaradorligi, aholi jon boshiga YaIM (doimiy 2015 AQSH dollarida) hamda qayta tiklanadigan manbalardan (gidroenergetikadan tashqari) ishlab chiqarilgan elektr energiyasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni vizual tahlil qilish imkonini beradi.

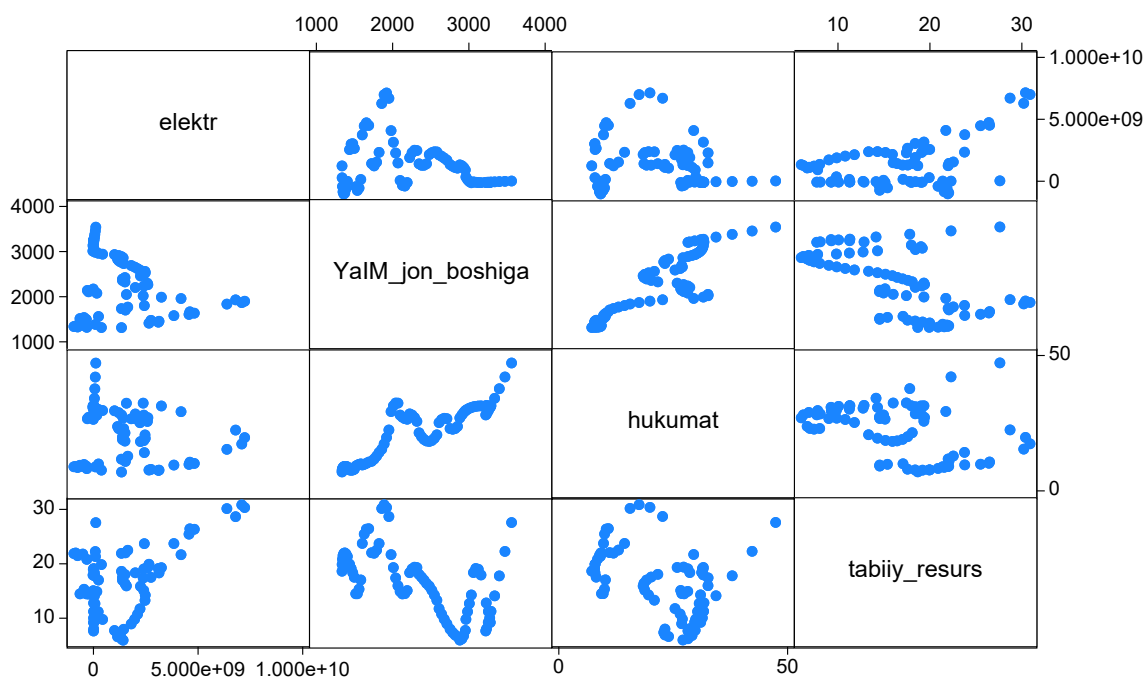
Grafikdagi juftlik chiziqlari har bir o'zgaruvchining boshqalar bilan qanday chiziqli yoki nochiziqli bog'liqlikka ega ekanini ko'rsatadi. Tahlil natijalariga ko'ra:

Tabiiy resurs rentasi va aholi jon boshiga YaIM o'rtasida aniq salbiy chiziqli bog'liqlik mavjud. Bu shuni anglatadiki, iqtisodiy o'sish darajasi oshgan sari tabiiy resurslardan olinadigan rentaning YaIMdagi ulushi kamayib bormoqda. Bu esa resurslarga tayanmagan iqtisodiy rivojlanish modelining mavjudligini ko'rsatadi.

Tabiiy resurs rentasi va hukumat samaradorligi o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjudligi kuzatildi. Grafikda hukumat samaradorligi oshgan sari tabiiy resurs rentasi ham ortganini ko'rish mumkin. Bu holat samarali boshqaruv tizimlari resurslar ekspluatatsiyasini tartibga solib, undan ko'proq daromad olish imkonini berishini anglatadi.

Tabiiy resurs rentasi va qayta tiklanadigan elektr energiyasi ishlab chiqarish o'rtasidagi bog'liqlik ham ijobiy bo'lib, ushbu energiya manbalarining kengayishi tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatganini bildiradi. Shuningdek, bu natija yashil energetikaga o'tish jarayonining iqtisodiy foydasini ko'rsatadi.

Aholi jon boshiga YaIM va elektr ishlab chiqarish o'rtasida esa murakkab, chiziqli bo'lmagan munosabatlar mavjud bo'lib, bu rivojlanish darajasiga qarab elektr energiyasi iste'moli va ishlab chiqarilishi o'rtasidagi boq'liqlikning o'zgarishini aks ettiradi.

1-rasm. Juftlik scatterplotlar matritsasi

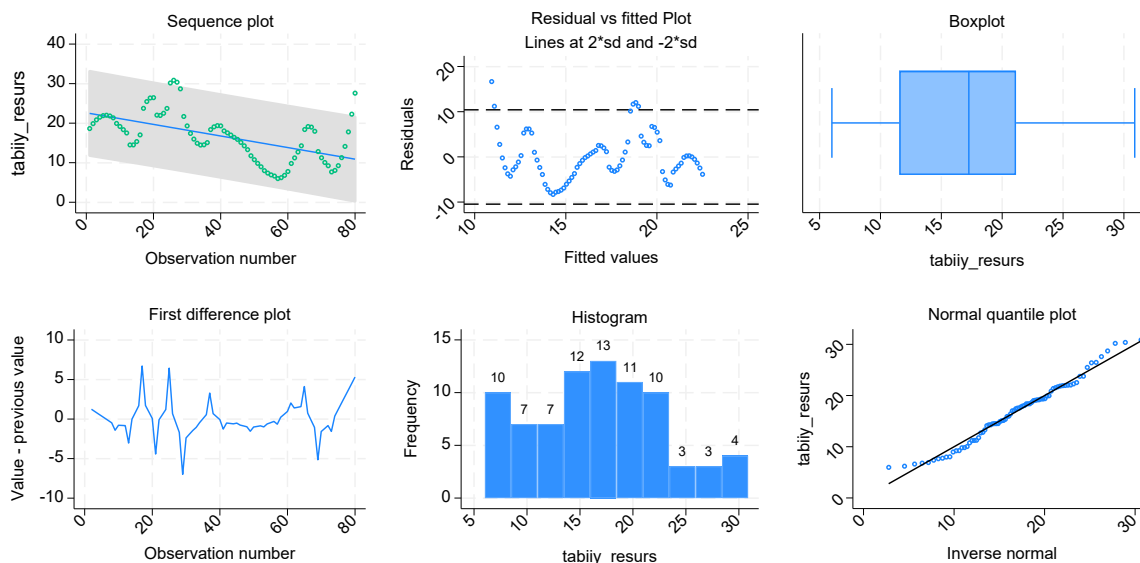
Umuman olganda, grafik tahlil natijalari regressiya modelidan olingan empirik xulosalarni vizual tarzda tasdiqlaydi. Bu bog'liqliklar O'zbekistonda tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligiga ta'sir etuvchi muhim iqtisodiy va institutsional omillar mavjudligini ko'rsatadi.

Mazkur "Sixplot" grafiklar to'plami tabiiy_resurs o'zgaruvchisining statistik xususiyatlarini har tomonlama ko'rsatib beradi:(2-rasm)

1. Sequence plot (Vaqt ketma-ketlik grafigi): Ushbu grafikda tabiiy resurslardan olingan rentaning kuzatuvlar bo'yicha o'zgarishi tasvirlangan. Yashil chiziq orqali o'rta qiymat (trend) pasayish tendensiyasini namoyon qilmoqda. Bu esa vaqt davomida tabiiy resurslardan olinadigan daromad kamayish tendensiyasiga ega ekanligini ko'rsatadi.

2. Residuals vs. Fitted plot (Qoldiq va bashorat qilingan qiymatlar grafiqi): Bu grafik regressiya modelidagi qoldiqlarning teng tarqalganligini ko'rsatadi. Qoldiqlar taxminiy simmetrik va $\pm 2\sigma$ oraliqda joylashgan bo'lib, bu modelning homoskedastiklik (barqaror dispersiya) shartini qanoatlantirishini bildiradi.

Sixplot for tabiiy_resurs

data set:

2-rasm. Tabiiy resurs rentasi sixploti

3. Boxplot (Quti grafiqi): Tabiiy_resurs o'zgaruvchisining markaziy tendensiyasi va tarqalishi ko'rsatilgan. Median qiymat qutining o'rtasida joylashgan bo'lib, keskin chiqindilar (outliers) mavjud emas. Bu esa ma'lumotlar taqsimotining me'yoriy ekanligini anglatadi.

4. First Difference plot (Birinchi farq grafiqi): Bu grafik tabiiy resurs qiymatlarining ketma-ket farqlarini ko'rsatadi. Harakatlanuvchi o'rtacha bo'yicha stabil bo'lmagan davrlar mavjudligi modelda vaqt ketma-ketlik strukturasi borligini bildiradi. Bu holat vaqtga bog'liq o'zgaruvchilik ehtimolini ko'rsatadi.

5. Histogram (Gistogramma): Tabiiy_resurs o'zgaruvchisining taqsimoti taxminan normalga yaqin bo'lib, simmetrik shaklga ega. Eng ko'p uchraydigan qiymatlar 13–20 oralig'ida joylashgan.

6. Normal quantile plot (QQ-plot): Ma'lumotlar nazariy normal taqsimot chizig'iga yaqin joylashgan, bu esa tabiiy_resurs o'zgaruvchisining normal taqsimotga yaqinligini ko'rsatadi. Ushbu natija regressiya modelida normal qoldiqlar shartini tasdiqlaydi.

Ushbu diagnostik grafiklar to'plamidan olingan vizual tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, tabiiy resurslardan olinadigan renta o'zgaruvchisi: vaqt bo'yicha pasayuvchi trendga ega, normal taqsimotga yaqin, regressiya modelida asosiy taxminlar (normalik, homoskedastiklik) bajarilgan.

Bu esa olib borilgan empirik tahlilning ishonchliligini oshiradi va model natijalariga tayanib aniq siyosiy va iqtisodiy xulosalar chiqarish imkonini beradi.

1-jadval. Chiziqli regressiya

tabiiy_resurs	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf	Interval]	Sig
hukumat	.261	.108	2.42	.018	.046	.476	**
YalM_jon_boshiga	-.007	.002	-4.71	0	-.011	-.004	***
elektr	0	0	4.13	0	0	0	***
Constant	26.618	2.243	11.87	0	22.152	31.085	***
Mean dependent var	16.715		SD dependent var		6.204		
R-squared	0.488		Number of obs		80		

F-test	24.127	Prob > F	0.000		
Akaike crit. (AIC)	470.528	Bayesian crit. (BIC)	477.674		
*** p<.01, ** p<.05, * p<.1					

O'tkazilgan ko'p omilli regressiya tahlili natijalariga ko'ra, hukumat xarajatlari, aholi jon boshiga YaIM hamda elektr energiyasi iste'molining tabiiy resurslardan olinadigan rentaga ta'siri baholandi. Model umumiy ko'rinishda statistik jihatdan ahamiyatli bo'lib, $(F(3,76) = 24.13, p < 0.001)$, R-kvadrat qiymati 0.488 ga teng. Bu model tabiiy resurslardan olinadigan rentaning 48.8 foiz variatsiyasini tushuntira olishini bildiradi.

Hukumat xarajatlari o'zgaruvchisi tabiiy resurslardan olinadigan rentaga ijobiy va statistik jihatdan ahamiyatli ta'sir ko'rsatmoqda ($\beta = 0.261, p = 0.018$). Bu natija shuni ko'rsatadiki, davlatning iqtisodiy faoliyatda ishtiroki ortgani sari tabiiy resurslardan olinadigan daromad ulushi ham oshmoqda. Bu holat davlat investitsiyalarining resurslarni ekspluatatsiya qilish yoki ularni boshqarishdagi faolligini aks ettirishi mumkin.

Aholi jon boshiga yalpi ichki mahsulot (YaIM) esa tabiiy resurs rentasiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda ($\beta = -0.007, p < 0.001$). YaIM darajasining ortishi resurslar rentasining YaIMdagi ulushini kamaytirayotganini ko'rsatadi. Bu esa iqtisodiy taraqqiyot ortgani sari resurslarga tayanish kamayishi mumkinligini anglatadi — bu iqtisodiy diversifikatsiya jarayoni bilan izohlanadi.

Elektr energiyasi iste'moli ko'rsatkichi esa tabiiy resurslardan olinadigan rentaga ijobiy va statistik jihatdan yuqori darajada ahamiyatli ta'sir ko'rsatmoqda ($\beta \approx 1.19e-09, p < 0.001$). Bu energiya iste'molining ortishi bilan resurslardan foydalanish hajmi ham ortayotganini bildiradi. Bu bog'liqlik energetika sektorining resurslarga tayanishini tasdiqlaydi.

Doimiy (constant) qiymati 26.618 ($p < 0.001$) bo'lib, bu boshqa omillar nol bo'lgan holatda tabiiy resurslardan olinadigan rentaning o'rtacha darajasini bildiradi.

Ushbu tadqiqotda O'zbekistonda tabiiy resurslardan olingan umumiy renta (YaIMga nisbatan foizda) ko'rsatkichiga ta'sir etuvchi omillar sifatida aholi jon boshiga yalpi ichki mahsulot (doimiy 2015 AQSH dollari), hukumat samaradorligi va qayta tiklanadigan manbalardan (gidroenergetikadan tashqari) elektr energiyasi ishlab chiqarish miqdori tanlab olindi. O'tkazilgan chiziqli regressiya tahlili asosida ushbu omillarning har biri tabiiy resurslardan foydalanish darajasiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi aniqlandi.

2-jadval. O'zgaruvchan inflyatsiya omili

	VIF	1/VIF
YaIM jon boshiga	4.418	.226
hukumat	4.218	.237
elektr	1.109	.902
Mean VIF	3.248	.

Har uchala mustaqil o'zgaruvchining VIF qiymati 5 dan past bo'lib, bu multikolinearlikning kuchsiz yoki ahamiyatsiz darajada ekanini ko'rsatadi. Ayniqsa, elektr o'zgaruvchisi uchun VIF 1.109 bo'lib, bu deyarli hech qanday multikolinearlik yo'qligini bildiradi. Hukumat va jon boshiga YaIM o'rtasida bir oz bog'liqlik bor, ammo u kritik darajaga yetmagan ($VIF \approx 4.2$).

Modelda qoldiqlar dispersiyasining o'zgarmas (homoskedastik) bo'lishi regressiya tahlilining asosiy farazlaridan biridir. Ushbu farazni tekshirish uchun Breusch–Pagan/Cook–Weisberg testi qo'llanildi.

Nol gipoteza (H_0): Qoldiqlarda dispersiya konstantadir (heteroskedastiklik yo'q).

Muqobil gipoteza (H_1): Qoldiq dispersiyasi o'zgaruvchan (heteroskedastiklik mavjud).

Test natijalariga ko'ra:

$\text{Chi}^2(1) = 4.12,$

$p > \text{chi}^2 = 0.1224.$

Bu p-qiymat 0.05 dan katta bo'lgani uchun, nol gipotezani rad etish uchun asos yo'q. Demak, modelda heteroskedastiklik muammosi kuzatilmadi va qoldiqlarning dispersiyasi o'zgarmas deb qabul qilinadi.

3-jadval. Shapiro "Wilk W testi natijalari

Variable	Obs	W	V	z	Prob>z
residuals	80	0.965	2.374	1.895	0.229

Quyidagi Shapiro-Wilk test natijalari ma'lumotlarni normal taqsimotga ega ekanligini aniqlash maqsadida qo'llanilgan. Test natijalari quyidagicha:

O'zgaruvchi: residuallar
Kuzatuvlar soni (Obs): 80
W statistikasi: 0.965
V: 2.374
z: 1.895
p-qiyamat (Prob>z): 0.229

Testning nol gipotezasi (H_0) shuki, qoldiqlar normal taqsimotga ega. p-qiyamat 0.229 bo'lganligi ($0.05 > 0.229$ emas) sababli, nol gipotezani rad etish uchun yetarli asos yo'q. Demak, qoldiqlar normal taqsimotga mos keladi deb qabul qilinadi.

Ushbu natija regressiya modelining asosiy farazlaridan biri – qoldiqlarning normal taqsimotga ega ekanligini tasdiqlaydi va keyingi tahlillar uchun ishonchli hisoblanadi.

1. Muhokama

Regressiya natijalariga ko'ra, aholi jon boshiga YAIM tabiiy resurs rentasi bilan salbiy bog'liq bo'lib, ushbu o'zgaruvchining koeffitsienti -0.007 ($p < 0.01$) ni tashkil etdi. Bu shuni anglatadiki, iqtisodiy rivojlanish darajasi ortishi tabiiy resurslarga bo'lgan nisbiy ehtiyojning kamayishiga olib keladi. Mazkur natija resurslar intensiv iqtisodiy modeldan innovatsion va xizmatlar sohasiga yo'naltirilgan modelga o'tish jarayonini ko'rsatadi.

Hukumat samaradorligi esa tabiiy resurslardan tushadigan rentani ijobiy ta'sirlashi aniqlandi (koeffitsient = 0.261 ; $p < 0.05$). Bu natija samarali boshqaruv sharoitida resurslar boshqaruvi yaxshilanib, ulardan olinadigan iqtisodiy foyda oshishini bildiradi. Hukumat institutsional salohiyatining yuqoriligi resurslarni samarali taqsimlash va ularning iqtisodiy qiymatini oshirishda muhim rol o'ynashi mumkin.

Shuningdek, qayta tiklanadigan manbalardan elektr energiyasi ishlab chiqarish miqdori ham tabiiy resurs rentasi bilan musbat bog'langan (koeffitsient ≈ 0 ; $p < 0.01$). Bu holat, qayta tiklanadigan energiya manbalari rivojlanishiga qaramay, resurslarga bog'liq infratuzilmalarning kengayishi yoki resurs sektoriga qo'shimcha yondashuvlar tufayli rentaning saqlanib qolishini anglatishi mumkin. Shu bilan birga, bu natijalar mamlakatda barqaror energiya siyosatining tabiiy resurslardan foydalanish modeliga bevosita ta'sirini aks ettiradi.

Modelning R-kvadrati 0.488 bo'lib, bu tanlangan mustaqil o'zgaruvchilar tabiiy resurs rentasidagi variatsiyaning taxminan 49 foizini tushuntira olishini bildiradi. Bu iqtisodiy modellashtirishda maqbul natijadir. VIF ko'rsatkichlari ham multikollinearlik mavjud emasligini ko'rsatdi, bu esa modelning statistik ishonchligini tasdiqlaydi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Umuman olganda, natijalar O'zbekistonda tabiiy resurslardan foydalanish iqtisodiy, institutsional va texnologik omillarga sezilarli darajada bog'liqligini ko'rsatmoqda. Kelgusida ushbu omillarni inobatga olgan holda resurslar siyosatini takomillashtirish, iqtisodiyotning barqaror tarmoqlariga o'tishni rag'batlantirish va energiya manbalarini diversifikatsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu tadqiqot O'zbekiston tog'-kon sanoatida tabiiy resurslar rentasiga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlashga qaratildi. Buning uchun asosiy bog'liq o'zgaruvchi sifatida "Tabiiy resurslarning umumiy rentasi (YaIMga nisbatan foizda)" tanlandi, mustaqil o'zgaruvchilar esa "Aholi jon boshiga YAIM (doimiy 2015 AQSH dollarida)", "Hukumat samaradorligi" va "Qayta tiklanadigan manbalardan (gidroenergetikadan tashqari) elektr energiyasi ishlab chiqarish" ko'rsatkichlaridan iborat bo'ldi.

O'tkazilgan chiziqli regressiya tahlili natijalari shuni ko'rsatdiki:

Hukumat samaradorligi tabiiy resurslar rentasiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda ($p < 0.05$). Bu davlat boshqaruvi va tartibga solish mexanizmlari resurslarni samaraliroq boshqarishga olib kelishini anglatadi.

Aholi jon boshiga YAIM ko'rsatkichi salbiy va statistik jihatdan sezilarli ta'sirga ega ($p < 0.01$). Bu iqtisodiy o'sish resurslarga tayanish darajasining kamayishiga olib kelayotganidan dalolat beradi.

Qayta tiklanadigan energiya ishlab chiqarish ko'rsatkichi ijobiy va yuqori ahamiyatga ega ($p < 0.01$), ya'ni energiya manbalarining diversifikatsiyasi resurs rentasini oshirayotgan bo'lishi mumkin.

Shuningdek, modelga nisbatan bir qator diagnostik testlar o'tkazildi:

Shapiro–Wilk testi model qoldiqlarining normal taqsimlanganligini ko'rsatdi ($p = 0.229$).

Breusch–Pagan testi qoldiqlar dispersiyasining barqarorligini, ya'ni heteroskedastiklik mavjud emasligini isbotladi ($p = 0.1224$).

VIF tahlili esa mustaqil o'zgaruvchilar o'rtasida kuchli multikollinearlik yo'qligini tasdiqladi ($VIF < 5$).

Ushbu natijalar asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Tog'-kon sanoati sohasida resurslardan olinadigan rentani oshirishda hukumat samaradorligini yanada kuchaytirish muhim ahamiyatga ega. Bu maqsadda ochiqlik, korrupsiyaga qarshi kurash va samarali boshqaruv mexanizmlarini joriy etish zarur.

2. Iqtisodiy o'sishni diversifikatsiyalash orqali resurslarga qaramlikni kamaytirish ijobiy natija bermoqda. Bu yo'nalishda yuqori texnologiyali tarmoqlarga investitsiyalarni ko'paytirish maqsadga muvofiqdir.

3. Qayta tiklanadigan energiya manbalarini kengaytirish, ayniqsa quyosh va shamol energetikasini rivojlantirish, resurslar rentasini oshirish bilan birga ekologik barqarorlikni ta'minlashga ham xizmat qiladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari O'zbekiston tabiiy resurslarini samarali boshqarish, iqtisodiy siyosatda resurslarga qaramlikni kamaytirish va barqaror rivojlanishga erishish uchun muhim amaliy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin. Keyingi bosqichda tahlil makro va mintaqaviy darajada kengaytirilsa, hamda boshqa o'zgaruvchilar (masalan, xorijiy investitsiyalar, tashqi savdo hajmi, texnologik taraqqiyot) ham inobatga olinsa, yanada mukammal va chuqurroq tahlilga erishish mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Auty, R. M. (2001). Resource abundance and economic development. Oxford University Press.
2. Barma, N. H., Kaiser, K., Minh Le, T., & Vinuela, L. (2012). Rents to riches? The political economy of natural resource-led development. World Bank Publications. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8480-0>
3. Chel, A., & Kaushik, G. (2011). Renewable energy technologies for sustainable development of energy efficient building. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 15(4), 643–654. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2010.07.015>
4. Kaufmann, D., & Kraay, A. (2002). Growth without governance. *Economia*, 3(1), 169–229. <https://doi.org/10.2139/ssrn.316500>
5. Sovacool, B. K. (2009). The importance of comprehensiveness in renewable electricity and energy-efficiency policy. *Energy Policy*, 37(4), 1529–1541. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2008.12.016>
6. Mehlum, H., Moene, K., & Torvik, R. (2006). Institutions and the resource curse. *The Economic Journal*, 116(508), 1–20. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0297.2006.01045.x>
7. Robinson, J. A., Torvik, R., & Verdier, T. (2006). Political foundations of the resource curse. *Journal of Development Economics*, 79(2), 447–468. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2006.01.008>
8. Sachs, J. D., & Warner, A. M. (1995). Natural resource abundance and economic growth. NBER Working Paper No. 5398. National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w5398>
9. Van der Ploeg, F. (2011). Natural resources: Curse or blessing? *Journal of Economic Literature*, 49(2), 366–420. <https://doi.org/10.1257/jel.49.2.366>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>